

Diàleg amb la incertesa

(Un pròleg que no sé si ho és)

“Ara, en temps de coronavirus i de les metàfores i imatges literàries que és capaç de generar, potser no aniria malament rellegir la novel·la *La pesta*, d’Albert Camus”.

Ho vaig piular a Twitter l’1 de febrer del 2020, quan la pandèmia encara es veia com quelcom llunyà i jo no podia imaginar que en poques setmanes *La pesta* de Camus seria el setè llibre més venut a Amazon. *La pesta* mateixa és una peça literària-filosòfica que parla d’una epidèmia que, imaginàriament, ofega la ciutat algeriana d’Orà poc després de la Segona Guerra Mundial. Recupero la piulada per encapçalar les primeres línies d’aquest pròleg que, repeteixo, invocant-ne el titular, ni jo mateix sé si ho és un pròleg. Un pròleg a què? ¿A un dietari enmig del confinament, on em vaig proposar fer-hi entrades cada dia sense saber si el publicaria, o bé el desaria per sempre en la intimitat? ¿Un dietari en format de crònica del covid narrada en temps real? Què en podia sortir de tot allò? I a qui li podia interessar llegir-lo? ¿No seria, més aviat, un rampell de banalitat periodística-recopilatòria que jo estava confonent amb creativitat? I fins a quan la podria fer durar jo aquella narració? Havia d’esperar, és clar, havia d’anar fent, i un cop enfilat al pic del dramatisme i donats els primer passos en l’altiplà d’alguna certesa, triar una data, o unes dates, per tancar el dietari. I un cop tancat deixar-lo al calaix, al llimbs del portàtil i d’un *pendrive*. I esperar, si arribaven, els senyals dels meus registres cognitius i emocionals.

I d'on sortia aquell vertigen de posar el dia a dia negre sobre blanc? Què alimentava aquell neguit d'omplir fulls? Neguit que havia esclatat a mitja tarda del 13 de març de 2020, quan tot començava a tancar-se o a ser tancat amb l'estat d'alarma a tocar. ¿Per què aquella angúnia que em porta a rescatar la piulada sobre *La pesta* d'Albert Camus de l'1 de febrer? Havia passat a la vora d'un més i mig des que se'm va acudir entrar a Twitter i escriure aquelles quatre ratlles veient com s'havia complicat l'epidèmia a Wuhan. No, no va ser cap inspiració articulada des d'un presagi. Ni cap intuïció com les que de tant en tant han travessat el meu marc mental al llarg de la meva vida professional. Arribo a la conclusió que la recuperació d'Albert Camus en forma de piulada aquell 1 de febrer de 2020 va ser una associació causal d'idees sense cap component premonitori. Però amb prou força com per deixar en el meu subconscient l'impuls que em faria posar a escriure.

Però sí que el fet de decidir escriure l'última entrada al dietari el 9 de maig respon —i tant— a la voluntat de poder explicar en aquests 58 dies el més incert, dens, angoixant i apassionant del confinament. I triar el 9 de maig per al tancament no és tampoc gens fortuït: és el dia d'Europa i l'endemà del final de la Segona Guerra Mundial, el fet més terrible que ha viscut la humanitat al llarg de tots els segles. I en arribar el 9 de maig m'adono que tinc la providència de part meva en descobrir la publicació d'un aclaridor estudi del grup de científics encapçalat per Mattia Mazzoli de l'Institut de Física Interdisciplinària del CSIC. Aclaridor, sobretot, perquè utilitzant la ciència posen en evidència la intencionalitat política i ideològica. No desvelo ara el contingut de l'estudi. Com he dit ho explico a l'entrada del 9 de maig, l'última del dietari.

No podia ni sospitar que un dia arribaria a contemplar els carrers de Barcelona buits com quan les alarmes aèries de la Guerra Civil. O durant els pitjors dies de la pandèmia de grip de 1918 i 1919. Ara he assistit, en viu i en directe, a com els núvols d'una de les pitjors tempestes treien el cap amenaçadorament pels horitzons de la Xina i d'Itàlia mentre nosaltres no volíem adornar-nos-en. Fins que les rèpliques del terratrèmol van fer caure damunt nostre una immensa llosa. Una llosa medieval. D'un dia per l'altre estàvem travessant el llindar de la versió postmoderna de la pesta i, amb tot, no semblava que ens n'haguéssim adonat del tot. El virus ens acostava al sofriment i a la mort, però una societat líquida com la nostra es resisteix a parlar del dolor i de la finitud. Semblava com si ningú gosés dir amb tots els mots allò que planava amenaçadorament i que ja havia començat a aterrar amb la intenció d'aixafar-nos.

Quan ens comencen a passar coses com aquestes, als éssers humans sovint ens travessa una forta necessitat d'incrèdilitat, de negació de la realitat, evitant fins i tot esmentar el nom d'allò que ens amenaça. Ho explica Albert Camus a *La pesta* i jo ho he incorporat a l'entrada de diumenge 15 de març d'aquest dietari. Camus ho posa en boca del metge Bernard Rieux i d'ell mateix com a narrador. En la seqüència clau de l'inici del drama Rieux, adreçant-se a un col·lega, gosa dir que allò és increïble, “però sembla la pesta”. Pronunciar el mot pesta posava en primer pla el temor, la incertesa i la sorpresa del metge i de tot el seu entorn. Les plagues són una cosa natural “però resulta difícil de creure en les plagues quan ens cauen a sobre”, incideix Camus. Afegeix que guerres i pestes atrapen sempre la gent “igualmente desprevinguda”, i conclou que si bé la plaga “és un malson que passarà” no sempre passa.

Albert Camus no va ser el primer a narrar el que pot arribar a dir, a sentir, a afirmar o a negar l'ànima humana davant d'una epidèmia que s'acosta per fer patir, ferir i matar. Sent mèrit indiscutible de Camus haver estat capaç de capbussar-se i disseccionar, primer la inquietud i el neguit, i després la por, el dolor i la mort, tres segles abans li havia tocat al periodista i escriptor Daniel Defoe travessar, analitzar i narrar la pandèmia de pesta de 1665 que va matar el 20% de la població de Londres. En el seu *Diari de l'any de la pesta*, Defoe ja va captar situacions, comportaments i expressions que provenien de les pestes medievals i que es repetirien en les pandèmies modernes i postmodernes com la nostra del covid: “Mentre molta gent fugia amb astúcia del confinament a casa, d'altres corrompien els guàrdies amb diners”. Defoe va recórrer Londres endinsant-se als barris confinats, on vivien els més pobres, i assistint horroritzat a la mort de famílies senceres enmig d'udols de sofriment. Defoe va als cementiris i a les portes de les esglésies i fa el recompte dels taüts on són dipositats els cossos de ciutadans. I se li fa inevitable esclatar i escriure el seu esclat: “Terroritzat per aquells horrors, vaig voler retirar-me a casa meva, i vaig decidir no tornar a sortir. I vaig dedicar el temps a donar gràcies a Déu per la meva preservació i la de la meva família”.

Neguit, angoixa, angúnia, por, terror, paràlisi, quarantena, confinament, tancament. Tot plegat corcat i tenyit d'incertesa. Presència dels morts i de la mort. Daniel Defoe va voler parlar-ne. Va voler ensenyar, mostrar els cadàvers i l'agonia dels empestats perquè, com faria Albert Camus tres segles més tard, calia donar fe de tot aquell patir. Calia explicar-lo, fer-ne l'autòpsia, per poder deixar testimoni davant de la Història, com cal deixar testimoni de les guerres. Perquè només el sofriment que és explicat, des de

l'oralitat i l'escriptura, pot ser capaç d'incorporar-se a la memòria i a l'ànima de la societat. Defoe —com Camus en la seva narrativa de ficció— retraten espais i ambients confinats farcits d'una angoixa tan profunda que és impossible no imaginar-los.

Possiblement per això no trobo la manera de fer fora del meu cap aquelles terribles setmanes de la nostra pandèmia durant les quals la mort diària de centenars d'homes i dones va quedar reduïda a xifres, dades, números, gràfics en pantalla. I abans de continuar em cal preguntar: ¿Algú amb capacitat de gestió i comandament sanitari-administratiu va decidir, en algun moment, que no es duria als hospitals ni a les UCI la gent gran, els homes i dones de les residències? Segueixo, i puc afirmar —com el fotoperiodista Gervasio Sánchez va alertar— que no vam trigar a adonar-nos que s'estava ocultant el rostre, l'esguard i el nom de milers d'éssers humans que havien mort tot sols. O lluny dels seus. Sí, amic Gervasio Sánchez: una capa d'opacitats va ser estesa damunt la mort, el dolor i el dol. Només se'ns van mostrar moments esperançats —alguns edulcorats— d'uns quants supervivents aplaudits pels corredors dels hospitals en el moment de donar-los d'alta. I els altres comiats? ¿Per què no hi va haver —no n'hi ha— seqüències gràfiques del sofriment a les UCI atapeïdes? ¿O bé dels corredors en penombra de les residències desassistides i col·lapsades? O dels corredors de les funeràries? Per què no es va visibilitzar el dolor i més aviat es va deixar esbravar, esvair, dissipar? Potser hauria calgut sentir l'esglai intern en veure les lliteres sortint d'ambulàncies i travessant ràpid, ràpid, els patis d'urgències. ¿Hi va haver autocensura dels mitjans de comunicació i fins i tot d'alguns professionals que temien una onada de morbositat? De banalitat? ¿O és que la mort i el dolor, com deia abans, potser fan nosa? Molesten la mort

i la realitat? ¿Destorba i depassa parlar de tot això en viu i en directe? Algú, en algun d'aquells terribles moments, va ser colpit per la necessària pulsio del dubte?

Sí, algú va dubtar i va actuar. Hi ha hagut episodis de coratge i valentia. I sense pal·liatius, com insisteix la meua companya periodista Agnès Marquès en l'article "No vivimos para morir de esta manera" publicat el setembre de 2020 i on explica què va passar a la residència Bertran i Oriola del carrer Carbonell 4, a la Barceloneta. Com va ser la vida i la mort en aquell espai entre el 29 de març i el 4 d'abril els pitjors dies de l'escalada. L'Agnès Marquès penetra en l'obstinada i de vegades temerària compassió de la Carlota, una cuidadora que, en veure que els altres cuidadors estan de baixa o han fugit, decideix quedar-se tota sola per atendre els 92 residents. Al juny ja n'havien mort 36.

Insisteixo: seria imperdonable escampar morbosament i banalment les imatges del sofriment i de la mort. Però no hauria estat morbós ni banal emetre alguna seqüència de com s'esvaïa la vida a les residències o a les UCI. No fer-ne només xifres. Aquesta ocultació no ajuda a la presa de consciència del drama. Més aviat contribueix a la infantilització de la societat, de l'opinió pública, i barra el pas al sentit de realitat i a la capacitat de pensar amb sentit crític. Que són els eixos bàsics per aprofundir en el com, el què i el perquè d'aquesta sacsejada que la Història ens imposa. Eixos bàsics i eines imprescindibles per gosar demanar-nos què cal canviar de la nostra societat. De les nostres vides.

Crec que val la pena recuperar, recordar, tot allò que va ser visualitzat amb determinació, com ara les fosses comunes entre la gespa i els bancs de Central Park de Nova York, on

va ser portats els cossos que ja no cabien als dipòsits dels hospitals i de les funeràries. Qui va decidir permetre l'accés de càmeres als forats quadrilateritzats entenia el moment històric. I també ho va entendre al cap d'uns dies *The New York Times* omplint la portada, sencera, no pas amb tots però sí amb molts dels enduts pel covid. Era el 23 de maig de 2020 i els EUA s'acostaven a les 100.000 víctimes. La primera pàgina del NYT oferia noms i cognoms, una manera de sobrepassar la fredor de la dada i el percentatge.

Al cap d'uns dies la causalitat, que sempre arriba sense saber com, però mai per casualitat, em porta des de Twitter, ara, sí, centenars d'imatges, de retrats, amb noms i cognoms, edats i professions. Llocs de naixement i de mort. Són les víctimes d'un altre daltabaix històric, els assassinats a trets i a les cambres de gas d'Auschwitz-Birkenau els anys 1941, 42, 43, 44, 45,... Auschwitz Memorial penja cada dia al seu web les ressenyes i les fotografies coincidint amb la data de naixement de les víctimes i també de la d'algun supervivent. Aquest 2020, l'any de la mortaldat pel coronavirus, se'n compleixen 75 del final de la Segona Guerra Mundial i del pitjor dels crims de l'era industrial. És una informació que "incomoda a molts", reconeix l'equip del Memorial d'Auschwitz, afegint tot seguit que el total d'imatges i perfils que tenen previst enviar representa no més del 0,33% dels deportats i assassinats a Auschwitz-Birkenau.

Me'ls miro cada dia, aquests enviaments via Twitter. Tinc davant meu la imatge de nois, noies, senyors, senyores, tots ells amb aquell posat pulcre i polit de les classes mitjanes europees. Algunes fotos ja estan fetes en captivitat i mostren mirades i gestos torturats dins dels vestits de ratlles de presoners. Uns més grans, altres més joves. Una mestra,

un forner, un mecànic, una cosidora, una pentinadora. I nens, criatures. Nens i nenes, com l'Emilia Barat, jueva hongaresa, amb un somriure tan o més ample que la llaçada que duu al cap, empesa a la cambra de gas amb els seus dos anys un dia de juny de 1944. Emilia Barat. Ves per on un cognom jueu hongarès amb ressonàncies de proximitat. Emilia Barat: no puc evitar les llàgrimes cada cop que me la miro. I aquestes llàgrimes davant l'esguard de la nena de la llaçada són capaces de generar en mi més i més anticossos contra l'oblit. La mirada d'Emilia Barat em duu a les mirades mai vistes d'altres Emílies. O Emilis. Ombres fràgils que es van anar consumint en habitacions de residències en penombra. Ajaguts o mig incorporats entre pal·liatius mòrfics. Si és que hi va haver temps de fer-los arribar. Ho explica amb rigor i sentiment la sociòloga, nord-americana-neerlandesa Saskia Sassen. I em permeto fer-ne la síntesi: aquest virus, que no es veu, que no té veu, que no se'l sent ni se l'ensuma, ha estat capaç d'obrir portes, les portes de les residències, i endur-se les nostres persones grans enmig del silenci dels carrers buits. Aquest virus, ves per on, ens està alertant de tot allò que fins ara mateix ens havíem negat a veure.